

SZAKMAI, MÓDSZERTANI FEJLESZTÉSI TERV ÉS KÍSÉRLETI (PILOT) PROJEKTTERV

GINOP-5.3.5-18 – Munkaerő-piaci alkalmazkodóképesség fejlesztését célzó tematikus projektek

Ágazat:

"G" - Kereskedelem, gépjárműjavítás

Kiskereskedelem (kivéve: jármű, motorkerékpár)

Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviselői Szövetsége (KISOSZ)

COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetsége

Tartalomjegyzék

I.	Vezetői összefoglaló	4
II.	Szakmai, módszertani fejlesztési terv.....	6
A.	Bevezetés	6
1)	Röviden a támogatási kérelemről.....	6
2)	A témaválasztás indoklása.....	6
3)	Kapcsolódás a Felhívás 3.4.1.1. ba) pontjában megjelölt tématerületekhez	27
B.	Célkitűzés.....	28
1)	Hazai kapcsolódási pontok.....	28
2)	Nemzetközi szintű kapcsolódási pontok.....	29
C.	Munkaterv	32
1)	Szükségletfelmérés	32
2)	Támogató szolgáltatások.....	33
D.	Időterv, ütemezés.....	33
1)	A projekt megvalósításának első negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q1):.....	33
2)	A projekt megvalósításának második negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q2):.....	34

3) A projekt megvalósításának harmadik negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q3):.....	34
4) A projekt megvalósításának negyedik negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q4):.....	34
E. Várt eredmények, hasznosítás	35
III. Kísérleti (pilot) projekt.....	36
F. Célkitűzés.....	36
G. Célcsoport.....	37
H. Munkaterv, alkalmazott módszertan	37
I. Időterv, ütemezés.....	39
1) A projekt megvalósítási időszakának harmadik negyedére (Q3) tervezett, a pilot program szempontjából releváns tevékenységek:.....	39
2) A projekt megvalósítási időszakának negyedik negyedére (Q4) tervezett, a pilot program szempontjából releváns tevékenységek:.....	39
J. Várt eredmények, hasznosítás	39

I. Vezetői összefoglaló

Magyarországon jelenleg is jelentős problémának minősül a vidék elnéptelenedése, főként a központi régió népességelszívó hatása. Számos kísérlet mellett Magyarország Kormánya is több intézkedéssel próbálja megállítani kisebb települések vészesnek tűnő elnéptelenedését. Ezek között említendő többek között a Családvédelmi Akcióterv részét képező Falusi CSOK bevezetése¹ vagy a Modern Falu Program².

A kormányzati programok mellett azonban kiemelten fontos, hogy mind a gazdasági, mind a civil élet szereplői is szerepet vállaljanak a vidéki élet fenntarthatóságában. A kis lélekszámú települések legfontosabb lakosságmegtartó tényezői között hozhatóak fel a helyben elérhető szolgáltatások – például a nemcsak bevásárlásra alkalmas kisboltok. A vidéki meghatározó színtereinek egyike a kistelepüléseken elérhető vásárlási lehetőség – éppen ezért fontos, hogy ne csak kizárólag egy *kiskereskedelmi egységként* tekintsünk az alacsony lélekszámú településeken működő boltokra, hanem *közösségmegtartó szerepüket* is lássuk. Tegyük mindezt ráadásul olyan folyamatok mentén, amelyek alapján egyértelműen kirajzolódik a kisboltok számának csökkenése, az ilyen típusú „intézmények” visszaszorulása. A pályázó szervezetek éppen e tényezők mentén állítják projektjük középpontjába a kiskereskedelmi boltok társadalmi felelősségvállalását, illetve munkaerő-piaci potenciálját az alacsony lakosságszámú településeken.

A szervezeti hálón keresztül artikulált segítségkérés, a probléma nemzetgazdasági súlya mind-mind arra vezette a **Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviseleti Szövetségét (KISOSZ)**, illetve a **COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetségét**, hogy külön projekttervet készítsen a probléma megoldását célzandó.

A kapcsolódó szakmai-módszertani fejlesztési terv be kívánja mutatni, hogy milyen eszközökkel, milyen ütemezéssel, milyen várható eredményeket céloznak meg elérni a pályázó konzorciumi szervezetek az 50 projektbe bevont, érintett vállalkozás (elsősorban *boltvezető*) segítségével.

¹ A támogatási forma részleteiről bővebben ld.: https://csalad.hu/cikk/megjelentek-a-falusi-csok-reszletei-a-kozlonyben?gclid=Cj0KCQiA9orxBRD0ARIsAK9JDxSX0kkOUwtAy45BMHSVvMRg3gWJwraR_zPow83Zq6_K1XqgyEIHNfYaAj5zEALw_wcB

² A program indulásáról bővebben ld.: <https://www.feol.hu/kozelet/helyi-kozelet/elindult-a-magyar-falvak-program-2746795/>

Folyamatát tekintve a program először a problémák *pontos* azonosítását tűzi ki célul a kvalitatív módszertan mentén készített, mélyinterjúkon alapuló kutatás segítségével. A helyzetkép alapos analízisét követően a pályázó szervezetek célja olyan megoldási javaslatok kidolgozása, írásban rögzítése, amelyek közül a legrelevánsabb(ka)t egy pilot program keretében tesztelni is tudják a konzorciumi tagok. Az így megszerzett tapasztalatok nyilvános beszámoló keretében nyernek majd publicitást. A pilot projekt megvalósítási szakaszában személyes tanácsadásra, mentorálási szolgáltatásokra kerül majd sor a tervek szerint 6 hónapos időtartamban. A programot erős médiakampánnyal kívánja támogatni a pályázó konzorcium, amely célja nemcsak a téma iránti figyelem felkeltése, de a programba való bevonódás, illetve a megoldási javaslatok népszerűsítése is.

II. Szakmai, módszertani fejlesztési terv

A. Bevezetés

1) Röviden a támogatási kérelemről

A **Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviseleti Szövetségével (KISOSZ)**, illetve konzorciumi partnere, a **COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetsége** szívügyének tekinti a bolti kiskereskedelemben dolgozók érdekeinek képviseletét. Mindezek nyomán e két szervezet számára komoly prioritást élvez a hazai tulajdonú vállalkozások hosszú távú fennmaradása, fejlődését, foglalkoztatói szerepük megőrzése.

E célok mentén választottak a pályázó szervezetek a támogatási kérelem témái közül. Ennek nyomán a pályázati projekt alapját képező téma: **a kiskereskedelmi boltok társadalmi felelőssége és munkaerő-piaci potenciálja az alacsony lakosságszámú településeken.**

A téma a pályázó szervezetek számára testhezálló – országos szinten működő, releváns tapasztalattal rendelkező, az ágazati kulcsproblémákat jól ismerő szereplők kívánják a tagszervezetek által több alkalommal megfogalmazott, alulról jövő kezdeményezéseket megvalósítható projektté formálni.

A konzorciumi partnerek által összeállított program címe: **Program a falusi kisboltok megmaradásáért.**

2) A témaválasztás indoklása

A téma testhezállósága fentebb már kiemelésre került: a pályázatot benyújtó szervezetek a tagságon keresztül becsatornázott problémafelvetéseket, jelzéseket azok relevanciája, társadalmi súlya és hatása szerint rangsorolták. E tevékenység nyomán pedig a legfontosabb megoldandó problémák közé került a kistelepüléseken működő boltok szerepének újradefiniálása, társadalmi felelősségük, illetve munkaerő-piaci potenciáljuk kiemelése.

A Kormányzat mellett két platform is működik, ahol a pályázó szervezetek, vagy azok országos ernyőszervezete képviseli a kisboltok problematikáját:

- I. **Az Innovációs Technológiai Minisztériumon belül** létrejött egy államtitkárság, amely a kereskedelem területével foglalkozik. A Kereskedelem-politikáért és Fogyasztóvédelemért Felelős Államtitkárság létrehozott egy **kereskedelem-fejlesztési munkacsoportot**. Ennek az

ÁFEOSZ-COOP Szövetség (a COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetségének országos ernyőszervezete) és a KISOSZ is tagja – szakmailag kompetens szervezetek vesznek részt benne. A munkacsoport célja az elnéptelenedő településeken működő boltok problémáját megvizsgálni, és javaslatokat is kidolgozni, amelyek aztán a Kormány elé kerülhetnek.

- II. **A Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács (NGTT)** amikor legutóbb a bérügyeket tárgyalta, a KISOSZ ÁFEOSZ-COOP közös felvetésre külön problémaként rögzítette a kistelepüléseken működő boltok terheinek csökkentési lehetőségét (például szocho esetleges csökkentésével, kedvezmények kiterjesztésével).

A vidék elnéptelenedése kurrens probléma – nemcsak hazánkban, de egész Európában ható jelenségről van szó. E folyamat megállítását, visszafordítását célozza számos kormányzati szintű beavatkozás – például a Családvédelmi Akcióterv részét képező Falusi CSOK is.

A Falusi CSOK részleteit tartalmazó kormányrendelet megjelenését a Magyar Közlönyben a modern települések fejlesztéséért felelős kormánybiztos budapesti sajtótájékoztatóján jelentette be 2019 májusában.

Gyopáros Alpár kifejtette: a Falusi CSOK a Magyar falu program részeként funkcionál majd. Alapvető célja, hogy olyan többlettámogatáshoz jussanak a fiataloknak, amely segítségével falun is tudjanak családot alapítani, otthont teremteni. Az érintett települések körébe az olyan ötezer lélekszám alatti helységek tartoznak, amelyek népessége 2003-2018 között csökkent. Illetve azok, amelyek a leghátrányosabb helyzetű járásokban találhatóak. A program mindösszesen 2486 települést érint.

Érintett falvak száma megyénként

Grafika: Magyar Nemzet

Forrás: Kormány.hu

1. ábra: A Falusi CSOK által érintett falvak száma megyei megoszlásban

Forrás: kormány.hu / Magyar Nemzet

A kormánybiztos által ismertetett részletek és a kapcsolódó részletszabályozás az általános CSOK-rendeletet egészíti ki. Hatályba 2019. július 1-jétől lépett, egyelőre három évre szól, de a Kormányzat folyamatosan ellenőrzi a Falusi CSOK hatásait. A jelenlegi szándékok szerint legkésőbb három év múlva döntenek arról, folytatódjon-e a rendszer, bővüljön-e a települési kör.

Fontos eltérés az általános CSOK-hoz képest, hogy a valaki a Falusi CSOK-ban gondolkodik, igénybe venni *használt* lakás vásárlására, egyidejűleg korszerűsítésére, illetve bővítésére tudja. Ebben az esetben ráadásul ugyanazt a támogatási összeget kaphatja, mint az általános CSOK-nál *új* ház építésére. Vagyis egy gyermek esetében 600 ezer forint, két gyermeknél 2,6 millió, három gyermek esetében pedig 10 millió forint a vissza nem térítendő támogatás. Az esetleges árfelhajtó hatás csökkentése érdekében ugyanakkor ingatlanvásárlásra ezeknek az összegeknek legfeljebb a fele fordítható, a fennmaradó rész pedig bővítésre vagy felújításra. Ezen felül kettő, három vagy több gyermek vállalása esetén állami kamattámogatású hitelt is felvehetnek a családok. Kombinált vásárlás

és korszerűsítés³, illetve bővítés esetében két gyermeknél 10 millió forintot, legalább három gyermeknél 15 millió forintot igényelhetnek, meglévő ingatlan korszerűsítésére pedig az összeg ezek fele, azaz 5 millió, illetve 7,5 millió forint lehet. A kormánybiztos által közölt információk alapján a Falusi CSOK országosan elérhető lesz minden tanyán, ahol van lakóingatlan. A visszaélések kiszűrése érdekében pedig erkölcsi bizonyítvánnyal szükséges bizonyítani a büntetlen előéletet. Fontos megkötés továbbá, hogy közeli hozzátartozótól, saját cégtől nem lehet ingatlant venni Falusi CSOK-kal, illetve bővül a jegyzők hatásköre, hogy ellenőrizhessék a szerződés szerű teljesítést⁴.

A programról szóló szakértői vélemények, elemzések⁵ szerint a magyarországi települések háromnegyedében felhasználható lesz a Falusi CSOK. Ez egyrészt arra a sajnálatos tényre utal, hogy ennyi faluban csökkent a népesség az elmúlt években, másrészt viszont a lehetőség nagyon szélesre nyitja az otthonteremtés lehetőségeit. A fiatal családoknak elérhető, akár több tízmillió forint támogatásokkal a fogó kistelepüléseknek legalább egy része valóban új étellel telhet meg – ezzel is elérve a vidéki kistelepülések csökkenő lakosságának megállítást.

A Falusi CSOK lényege, hogy olyan ötezer lélekszámúnál kisebb településeken lehet felhasználni, ahol az előző években csökkent a lakosság. E kritériumok alapján a legtöbb – szám szerint 329 – község Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből került a listára, ami egyrészt a térség aprófalvas jellegének köszönhető, másrészt viszont arra utal, hogy a hátrányos helyzetű borsodi települések zömében jelentős lélekszámcsökkenés történt az elmúlt években. Fontos, hogy a külterületeket, illetve tanyákat mindenhol bevették az érintettek közé. Ez például Csongrád megye esetében fontos, amely ugyan a lista végén szerepel mindössze 44 településsel, de ahol fontos szerepe van a tanyavilágnak ma is.

Még a központi régióból is található 62 település a Falusi CSOK által érintett falvak listáján – e jelenség is rámutat arra, hogy e térségben is milyen komoly eltérések lehetnek a leggazdagabb és az elszegényedő falvak között. Ugyanakkor a főváros közelsége miatt éppen Pest megye lehet az egyik

³ A kormánybiztosi tájékoztatás szerint korszerűsítésnek minősül például a közműszolgáltatás bevezetése, fürdőszoba, mosdó létesítése, központi fűtés kialakítása – beleértve megújuló energiaforrások használatát is –, épületszigetelés, nyílászárócseré, tetőfelújítás, kéményépítés, illetve -korszerűsítés, belső terek felújítása, valamint melléképület felújítása és kerítés építése, korszerűsítése

⁴ Gyopáros Alpár tájékoztatójáról szóló összefoglalót bővebben ld.: https://csalad.hu/cikk/megjelentek-a-falusi-csok-reszletei-a-kozlonyben?gclid=Cj0KQCQiA9orxBRD0ARIsAK9JDxSX0kkOUwtAy45BMHSVvMRg3gWJwraR_zPow83Zq6_K1XqgyEIHNFYaAj5zEALw_wcB

⁵ Például: <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/elettel-telhetnek-meg-az-elneptelenedo-telepulesek-6757973/>

olyan országrész, ahol a Falusi CSOK az első kézzelfogható eredményét hozza⁶. Olyan települések is szerepelnek ugyanis a listán, amelyek a tágabban értelmezhető agglomeráció részét képezik.⁷

A kormányzati intézkedéseknek köszönhetően élettel telhetnek meg az elnéptelenedő települések, ám kiemelten fontos, hogy mennyire lesznek megtartani a lakosságot ezeken a településeken. A mindennapi élet minősége e szempontból döntő fontosságú. A helyben elérhető szolgáltatások, a közösség-szervező erő mind-mind felmerülő tulajdonság a kisbaltok kapcsán.

Balogh László ingatlanpiaci szakértő szerint „ha a Magyar falu program, illetve a Falusi CSOK beválik, és kevésbé lesz elszívó ereje Budapestnek vagy más megyeszékhelynek, az a nagyvárosi ingatlanforgalomra is hatással lehet. Hosszabb távon mindez valamelyest mérsékelheti a nagyvárosi áremelkedést.”⁸ Az elemző aláhúzta, milyen jelentős szereppel bírnak az autópályák, illetve gyorsforgalmi utak – például Pest megyében az M0-s körgyűrű hiányzó szakaszának vagy az M100-as út megépítésének, továbbá az M4-esnek is jelentős hatása lehet több, a Falusi CSOK-kal számításba vett község életére.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai szerint a szóban forgó falvakban 2016-ban 28 ezer, 2017-ben pedig több mint 31 ezer adásvétel történt.⁹ E számot azonban nemcsak a családok által lebonyolított tranzakciók alkotják, hanem minden egyéb eladást is magában foglal. Banai Ádám, a Magyar Nemzeti Bank egyik igazgatója kiemelte, hogy a Falusi CSOK-kal érintett településeken az adásvételek kétharmada ötmillió forint alatti áron zajlott az elmúlt években. A használt ingatlan vásárlására fordítható ötmillió forint az ügyletek jelentős részét lefedti.¹⁰

A Falusi CSOK kapcsán mindenképpen fontos arra is kitérni: e program képes lehet csökkenteni a vidéken üresen álló ingatlanok számát, legalábbis ez a kormányzati szintű elvárás a projekt kapcsán. A Központi Statisztikai Hivatal által 2016-ban készített, úgynevezett kis népszámlálás alapján 550 ezer

⁶ Hasonló szerepe lehet a Falusi CSOK-nak olyan helyeken is, mint Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar vagy éppen Vas megye, ahol egy-egy nagyváros, régióközpont közelsége és a bővülő munkalehetőségek kedvező lehetőséget nyújthatnak fiatal családoknak. Érdekes a Balaton térsége: nem kevés Balaton-parti település került fel ugyanis a listára, a tó melletti járásokból csaknem száz. Közük olyanok, mint Badacsonytomaj, Balatonakali, Balatonfenyves, Balatonszárszó, Balatonszemes, Balatonvilágos, Fonyód, Tihany vagy Zánka. Bővebben ld.: <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/elettel-telhetnek-meg-az-elneptelenedo-telepulesek-6757973/>

⁷ Ilyen települések például: Perbál, Pilisszentkereszt, Sződ, Tök, Újhartyán, Újlengyel vagy éppen Szob.

⁸ Bővebben ld.: <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/elettel-telhetnek-meg-az-elneptelenedo-telepulesek-6757973/>

⁹ A számokat a Magyar Nemzet cikke idézi – bővebben ld.: <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/elettel-telhetnek-meg-az-elneptelenedo-telepulesek-6757973/>

¹⁰ Bővebben ld.: <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/elettel-telhetnek-meg-az-elneptelenedo-telepulesek-6757973/>

lakóingatlan volt nem lakott, ezek többsége, mintegy 454 ezer lakás ténylegesen üresen áll. A jelenség háttérében a népesség fogyása, a kistelepülések lakosságának elöregedése, a hátrányos, munkanélküliség sújtotta térségekből történő elköltözés áll.¹¹

A másik, központi kormányzati intézkedéssorozat a Magyar Falu Programja, amelynek kiemelt célja az elnéptelenedő falvak lakosságmegtartó erejének növelése. A program keretében nemzeti források felhasználásával, önerő nélkül, előfinanszírozásban jutnak hozzá az önkormányzatok százötven milliárd forinthez fejlesztésekre: infrastruktúrára, szolgáltatásokra. Mindezt az is indokolja, hogy a 3155 településünk közül 2887 ötezer lélekszám alatti, ám a népesség egyharmada itt él.

A Kormányzat által a Modern Városok Program mintájára indított Modern Falu Program három pilléren nyugszik:

- a) a lakhatás;
- b) a közlekedés és
- c) a közszolgáltatások

fejlesztését célozzák a beavatkozási területek. Vannak ugyanis olyan kistelepülések, ahonnan a lakosság 40 százaléka elköltözött az utóbbi egy-két évtizedben, leginkább a városokhoz közeli agglomerációba. A fejlesztésekért felelős kormánybiztos (Gyopáros Alpár) tizennyolc fejlesztendő célterületet nevezett meg a Magyar Falu Program kapcsán. Kiemelte többek között a mellékúthálózat bővítését, az önkormányzat és az egyházak szolgáltatásainak korszerűsítését, illetve helybeni létét, a bölcsőde, óvoda, iskola, orvosi rendelő és a többi szükséglet újjáélesztését, korszerűsítését. Utóbbiakra közvetlenül pályázhatnak az önkormányzatok 75 milliárd forint mértékben, de sem önerő nem szükséges, sem előzetesen nem kell finanszírozniuk a beruházást, csupán megjelölni a célt.¹²

Annak érdekében, hogy megértsük a vidéki Magyarország elnéptelenedésének folyamatait, szükséges azt kontextusában is megvizsgálni. Fontos értelmezés kísérlet Orbán Attila 2018-as cikke.¹³ Ebben a szerző kiemeli:

¹¹ A témát részletesebb lásd a Magyar Nemzet cikkében: <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/elettel-telhetnek-meg-az-elneptelenedo-telepulesek-6757973/>

¹² Bővebben ld.: <https://www.feol.hu/kozelet/helyi-kozelet/elindult-a-magyar-falvak-program-2746795/>

¹³ A teljes cikk elérhető: <https://merce.hu/2018/09/27/nehany-evtized-alatt-kiurulhet-a-magyar-vidék/>

„A 2001-es és 2011-es népszámlálás között Budapestet és egy-két nagyobb várost leszámítva mindenütt stagnált vagy csökkent a települések lélekszáma. A vidéki települések elnéptelenedése nemcsak hazánk problémája, hanem egész régiónké. A XIX. század derekán kezdődött urbanizációs kísérlet – értelemszerűen – a kistelepülések elnéptelenedéséhez, kiürüléséhez vezetett.

A városok a jelenkori élet központjai, hiszen a mindennapi életünket kielégítő munkahelyi, kulturális és szórakozási előnyökkel rendelkeznek. A város-vidék viszonyrendszerben sokszor lecsapódik mindaz, amit globálisan a centrum-periféria-félperifériaként ismerünk, hiszen a nagyvárosok (különösen a nyugaton is ismert metropoliszok) akarva-akaratlanul a vidéket emberi és természeti nyersanyagforrásként, ha úgy tetszik, gyarmatként, kizsákmányolható lehetőségként kezelik. Ennek a magyar vonatkozásával Nemes Nagy József foglalkozott, aki a főváros-vidék különbségekből vezette ezt le, és négy területet különített el:

- *Központi magot* – gazdasági centrum a földrajzi centrumban – Budapest és környéke
- *Belső perifériákat* – gazdasági periféria a földrajzi centrumban – elsősorban a Közép-Tiszavidék környéke
- *Dinamikus peremeket* – gazdasági centrum a földrajzi periférián – osztrák-szlovén és a nyugat-szlovák határmenté
- *Külső perifériákat* – gazdasági periféria a földrajzi periférián – kelet-szlovák, ukrán, román határ mentén

Véleménye szerint Budapest volt az egyetlen olyan magyar település, amely be tudott kapcsolódni az európai városversenybe, amely egyedül képes volt az ehhez megkerülhetetlen technikai innovációra.

[...]

A kistelepüléseken a legnagyobb problémát az elöregedés és az elvándorlás okozza, általában azok maradnak ott, akiknek a munkahelyük is helyben van: tanárok, fodrászok, egyházi személyek és a mindennapi élethez nélkülözhetetlen szolgáltatásokat nyújtók. Ezáltal rengeteg hiányossággal is szembesülhet a kis lélekszámú településen élő, például, hogy nincs háziorvos vagy fogorvos.

Az a tény, hogy Magyarországon harmadannyi diplomás ember él vidéken, mint a nagyvárosban, az érettségivel rendelkezők aránya pedig harmadával kevesebb, még elkeserítőbb jövővel kecsegteti ezeket a településeket.

A közelben lévő városok rendre szippantják el a diplomával rendelkező embereket és az ott maradt ifjúságot. Hiszen egy szülő jóval szívesebben járattja a gyermekét egy olyan iskolába, ahol van uszoda, kémialabor, vagy ahol színházba járhat a gyermeke. Ezt a számok is alátámasztják, hiszen 2001 és 2011 között tizedével nőtt az ingázók aránya vidéken. Mára a falvak, kisvárosok lakóinak fele más településen dolgozik, mint ahol lakik.

Ezzel természetesen elsősorban a jobb anyagi lehetőségekkel rendelkező szülők élnek, hiszen ők megtehetik, hogy a közeli városba utazzatják a gyerekeiket. A kistelepüléseken általában az eleve hátrányos helyzetben lévő gyermekek maradnak, akik ráadásul kevésbé jó oktatásban részesülnek, akár a pedagógusok vagy akár infrastrukturális hiányosságok miatt.

Kialakul egy ördögi kör, amelynek hatására a jobb lehetőségekkel és képességekkel bíró emberek távolodnak el a helyi közösségektől.

Mert a legtöbb pedagógus, tanár sem akar foglalkozni hátrányos helyzetű vagy problémás gyerekekkel, olyan helyen ahol hiányoznak a modern életünket kielégítő dolgok.

A fentebb már taglalt indokok szerint a fővárosban tanulni, élni rengeteg szempontból nagyobb előnnyel jár, mint egy vidéki településen. Ha úgy dönt egy fiatal, hogy Budapestre megy továbbtanulni, vagy egyszerűen, azért mert ott több lehetősége van munkát találni, akkor hatalmas hátrányból indul a fővárosival szemben, hiszen 15-20 évnyi, de akár élete végéig tartó anyagi hátrányból kezdi az életét. Ez a szám azért is döbbenetes, mert 2016-ban az egyetemisták 57 százaléka, azaz tízből hatan a fővárosban tanultak.

Az egész helyzet pedig a család minden egyes tagjára hatalmas terhet ró. A diáknak nem marad más választása, mint a diákmunka vagy diákhitel, miközben az urbanizáció és a helybeli lehetőségek híján sokszor bele is van kényszerülve a fővárosi-nagyvárosi létbe.

[...]

Ezzel szemben megoldásként, ha úgy tetszik, alternatívaként szolgálhatnak a helyi önszerveződések, a lokális közösségek támogatása, helyben tartása, például úgy, hogy ott hoznak létre szerveződéseket. A helyi szervezetek pedig résztvevői lehetnének a döntéshozatalnak, alakítói lehetnének a közösségi életnek, ösztönözve ezzel is a tevékenységüket.

[...]

Ahhoz, hogy a hagyományosan mezőgazdaságból élő magyar vidék fennmaradjon, a mindenkori kormánynak nem a nagybirtokrendszer erősödését, növekedését kellene támogatnia, hiszen a városban élők élelmiszerigényeinek kielégítése akár jövedelemtöbbletbe juttathatja a vidéken élőket, elsősorban a kisgazdákat. (Természetesen ez is akkor éri meg, ha az a természettel, a jövőnk zálogával összhangban megy végbe).

Finta István, a LEADER Egyesületek Szövetségének elnöke, az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpontjának tudományos munkatársa szerint a vidékfejlesztésben alapvető probléma, hogy az inkább az agrártámogatásokat érinti, ám az agrárium csupán 3-400 ezer embert érint a megélhetés szempontjából, a vidék esetében azonban több mint 4 millió lakosról beszélhetünk.

„A vidékfejlesztési program forrásainak 86 százalékát – a teljes keret a 2014–2020-as időszakra nem egészen 1300 milliárd forint – kifejezetten az agrárvállalkozók kapják, a többiek a maradék 14 százalékon osztoznak” – fogalmazott a szakértő.

Vannak olyan próbálkozások, amik szembe mernek menni a trendekkel, és emellett alternatív lehetőséget is kínálnak. Ilyen például a falurehabilitációs program, amit Raskó György dolgozott ki. A program a 250 ezer üresen álló falusi portára összpontosul, a lényege, hogy több település összefogásával felvásárolnák az elhagyott ingatlanokat és a hozzá kapcsolódó telkeket, majd ezeken a területeken farmerházakat, pontosabban korszerű ökoházakat építenének, és emellett a modern mezőgazdasági termelést is meghonosítanák.

A program az államnak is nagyon megérné, hiszen a nagyrészt céltalan vagy gazdaságtalanul felhasznált támogatások helyett létrejövő korszerű falvakban gazdaságos mezőgazdasági termelés és élelmiszerfeldolgozás kezdődne. Ezzel az odaköltöző fiataloknak megélhetést biztosíthatna és növelhetné a vidék lakosság- megtartásának esélyét, de adóbevételi forrásként is funkcionálhatna.

Az ilyen programoknak mindig a piaci résre kell összpontosítaniuk – hiszen a nagyüzemi termeléssel nem tudnak versenyezni – például úgy, hogy ökológiai alapon történő gyógynövény- illetve gyümölcsstermesztésre rendezkednek be a kistelepülések.

Ha azt akarjuk, hogy ne néptelenedjen el a vidék, akkor muszáj megtalálni azt, hogyan állítható helyre a helyi közösségek cselekvőképessége és önrendelkezése, hogyan helyezhetjük el, a helyi közösségeket a globalizáció, urbanizáció folyamataiban és milyen (államtól jövő) programokkal támogathatjuk

életben maradásukat. Ha tanulni szeretnénk, akkor csak vegyük példának Burgenlandot, ami az EU csatlakozás előtt Ausztria legelmaradottabb vidéke volt, majd a csatlakozás után a támogatásokat célirányosan elkezdtek ide juttatni így az egykori periféria terület szépen lassan központi területté vált.”¹⁴

Ami a kiskereskedelmi szektor helyzetét illeti: a Központi Statisztikai Hivatal 2020, január 7-én közzétett gyorstájékoztatója szerint „2019. novemberben a kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene a nyers adat szerint 6,8, naptárhatástól megtisztítva 7,3 százalékkal haladta meg az előző év azonos időszakit. Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletekben 4,5, a nem élelmiszer-kiskereskedelmi üzletekben 13, az üzemanyag-kiskereskedelemben 1,7 százalékkal emelkedett az értékesítés naptárhatástól megtisztított volumene. 2019. január–novemberben a forgalom volumene – szintén naptárhatástól megtisztított adatok alapján – 6,0 százalékkal nagyobb volt az előző év azonos időszakinál.

- Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelemben a forgalom volumene 4,5 százalékkal bővült. Az élelmiszer-kiskereskedelem 76 százalékát adó élelmiszer jellegű vegyes üzletek értékesítési volumene 4,6 százalékkal emelkedett.
- A nem élelmiszer-kiskereskedelem forgalmának volumene összességében 13 százalékkal bővült. Növekedtek az eladások az iparcikk jellegű vegyes (16 százalék), a bútort-, műszakicikk- (13 százalék), a gyógyszer-, gyógyászatitermék-, illatszer- (7,4 százalék), a könyv-, számítástechnika-, egyébiparcikk- (7,0 százalék), a textil-, ruházati és lábbeli- (6,5 százalék), valamint a használatcikk-üzletekben (3,2 százalék).
- Az árucikkek széles körére kiterjedő, a kiskereskedelmi forgalomból 8,1 százalékkal részesedő csomagküldő és internetes kiskereskedelem volumene 30 százalékkal emelkedett, folytatva az évek óta tartó bővülést.
- Az üzemanyagtöltő állomások forgalmának volumene 1,7 százalékkal nőtt.
- A kiskereskedelmi adatokba nem tartozó gépjármű- és járműalkatrész-üzletek eladásai 6,2 százalékkal emelkedtek.

¹⁴ A cikk teljes terjedelmében olvasható: <https://merce.hu/2018/09/27/nehany-evtized-alatt-kiurulhet-a-magyar-vidék/>

2019. novemberben:

Az országos kiskereskedelmi üzlethálózat, valamint a csomagküldő és internetes kiskereskedelem forgalma folyó áron 1082 milliárd forint volt.

Az országos kiskereskedelmi forgalom 43 százaléka az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes üzletekben, 42 százaléka a nem élelmiszer-kiskereskedelemben, 15 százaléka az üzemanyag-töltő állomások üzemanyag-forgalmában realizálódott.

2019. január–novemberben az előző év azonos időszakához képest, naptárhatástól megtisztítva: A kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene 6,0 százalékkal emelkedett.

Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelemben 3,3, a nem élelmiszer-kiskereskedelemben 9,3, az üzemanyag-kiskereskedelemben 6,3 százalékkal nőtt az értékesítés volumene.”¹⁵

A kistelepüléseken működő boltokkal számos esetben foglalkozott az országos média is. Ahogy a szektor kapcsán tematikus cikkekkel jelentkező blokk.com is írja:¹⁶

„2019 első felében tovább csökkent a boltok száma, több mint ezerrel, a friss statisztika szerint. 2005-höz, a csúcshoz képest 39 ezer a leépülés mértéke, a boltok negyede azóta eltűnt. Több a bolt nélküli település. A Black Friday is üti-vágja a hagyományos boltokat. Pontosabban a web. A webforgalom 30-40 százalékkal nőtt évente, miközben a boltos világ 5-6 százalékkal. Ebből könnyen adódik, hogy egy kisboltosnak már emiatt is sokkal nehezebb.

[...]

2019 első félévében 1 174 darabbal csökkent a boltok száma. A statisztika az egyes féléves időszakok zárónapja alapján összegez, így az egyes adatok vagy június 30-ra, vagy december 31-re vonatkoznak. Most a 2019. június 30-i boltszám adatsorát bújtták elő. A félév alatt leépült csaknem félezer élelmiszerbolt is. Az egyes szakboltok száma is visszaesett, alig akad egy-két kivétel, például a benzinkutak száma egy csipetnyit emelkedett ebben a féléves időszakban.

¹⁵ A gyorstájékoztató infógrafikákkal kiegészített verziója elérhető a Központi Statisztikai Hivatal internetes felületéről: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/kis/kis1911.html>

¹⁶ A teljes cikk elolvasható: <http://blokk.com/2016-ban-is-ezrevel-doltek-be-a-kisboltok/>

A boltszám csökkenés nem azonos a végleg redőnyt lehúzni kényszerült boltokéval: vannak a bezáró boltok, sokkal többen és vannak az nyitó boltok, szintén többen. A boltszám-csökkenés a kettő különbsége, így tehát több bolt zár be, amint amennyi kinyit, évről-évre.

A statisztikából kiolvasható az is, hogy a kisebb boltok köre szűkült, hiszen a csökkenés döntő részben azokat a vállalkozásokat érintette, akik jellemzően 10 boltnál kevesebbet működtettek. A bezáró nagyobb boltokat előbb-utóbb továbbpasszolják, vagy éppen bérbe adják másnak.

Végül a boltos világ így változott 2019 derekán:

„Boltos világ”	2018	2019	2019/2018
boltszám	129 220	128 046	- 1 174
<i>ebből</i>			
élelmiszer	38 987	38 510	- 477
iparcikk	80 568	79 875	- 693
üzemanyag	2 054	2 063	+ 9
jármű, alkatrész	7 611	7 598	- 13
2018: december 31., 2019: június 30.			

2. ábra: A „boltos világ” változása számokban 2018 vége és 2019 közepe között Magyarországon

Forrás: blokk.com; Központi Statisztikai Hivatal

[...]

A falusi vásárló sok tekintetben kiszolgáltatott. Főleg, ha bolt sincs a falujában. De hát a bolt nélküli települések száma is csak nőtt a boltok körének szűkülésével együtt, és ez egy régi történet:

	2005	2014	2018	2019
települések száma	3 145	3 154	3 155	3 155
bolttal rendelkező	3 087	2 963	2 876	2 871
bolt nélküli	58	191	279	284

3. ábra: A bolttal és azzal nem rendelkező települések számának változása Magyarországon 2005 és 2019 között

Forrás: blokk.com; Központi Statisztikai Hivatal

Egyébként a fővárosban 28 ezer bolt van, a városokban 79 ezer, a községekben pedig 21 ezer. A községekben 2,9 millió ember él. Na de hogyan is:

boltos települések	boltszám	lakosság
főváros	27 794	1,7
városok	78 835	5,1
községek	21 417	2,9
2.000 főnél kisebb	11 752	.

KSH, boltszám: 2019. június 30., járműkereskedelem nélkül, városok: főváros nélkül, lakosság: millió fő

4. ábra: A bolttal rendelkező települések megoszlása településméret szerint

Forrás: blokk.com; Központi Statisztikai Hivatal

A boltszám csökkenésnek több oka is van. A legfontosabb, hogy a boltos világ szervezetrendszere folyamatosan változik, az új értékesítési csatornák beruházásigényét a kisvállalkozások nem bírják.

[...]

Az említett webkereskedelem ugyanakkor kétirányú utca ebben a viszonylatban is. Egyrészt a nagy webáruházak félelmetes ütemben bővítik piacukat, sokszor a hagyományos hálózatukkal együtt, ugyanakkor sok kisboltos pontosan a webet választja menekülési útvonalnak. Így volt ez a kilencvenes évek második felétől indult bevásárlóközpont építési hullámban is, aki kisboltos tehette, mert volt rá pénze és felismerte a lehetőséget, a centerekben próbált üzlethelyiséget bérelni. Persze, ez sem volt

biztos bérlet a jövőhöz, a túléléshez, nagy a jövés-menés a bevásárlóközpont bérlői között ma is. De hát összességében a kisboltok versenyhátrányban vannak, nem is kicsit:

- sokkal kevesebb a vásárlójuk, kevesebb a bevételük (ez persze mindenütt a világon így van), így nyilván kevesebb a pénzük,
- számukra, mivel kisebb mennyiségben vásárolnak a szállítóiktól, mint a nagyláncok, drágább a beszerzés (ez persze más gazdasági területen is így van, ha keveset veszel, annak ára nagyobb, hiszen a listaárból az kap kedvezményt, aki sokat vesz, de például a kínai piacon is a "sok" az olcsóbb, még zokniból is),
- költségesebb a napi működésük, például drágább az egy kiló kenyérré, vagy liter tejre vetítve a szállítás – új eszközökre is nehezen, vagy egyáltalán nem futja,
- sokan üzlethelyiséget bérelnek, az sem olcsó mulatság,
- rákényszerülnek a nagyobb boltos árak követésére is az előbbiek miatt, attól nagyon nem szakadhatnak el, amivel szemben kevés az előnyük, például közelségük a lakóhelyhez, vagy a személyes kiszolgálás,
- az akciós őrületekre nekik nyilván már nem futja,
- a kétszámjegyű béremeléseket alig bírják kifizetni, van, aki ezen bukik el, mert nem talál eladót.

És hát van még egy-két valami.

Magyarország boltos hálózata az egyik legelaprózottabb az öreg kontinensen. Ez azt jelenti, hogy például tízezer lakosra számolva sok a bolt, így egy-egy bolt kevesebb vásárlót szolgálhat ki, mint más határon túli bolt, az átlagokat mérve. Ha pedig így is kevesebb a vásárló, akkor - eltekintve most más okoktól - pusztán ezért is kevesebb a pénz. Így van még mivel szembenézni.

És gondoljunk csak azokra a boltocskákra is, bár ezekből egyre kevesebb van, amelyeket nem éppen a kereskedelemre legalkalmasabb helyeken nyitottak a régi időkben, például kapualjakban, pincékben. Ezeket nyilván már a kényelmetlenség okán is egyre messzebb kerülnek a vásárlók, nem úgy, mint hajdanán a kisbutikvilág virágzásakor az NDK-s, vagy más KGST-beli turisták. De hát az már rég volt, a bolthely meg még mindig ott van, ha még megvan.

A legrázósabb pedig, bár az online kassza és az online számla azért nem rossz, hogy nem mindig az marad talpon, aki betartja a játékszabályokat.

[...]

A boltos világ a boltok számát tekintve 2005-ben járt a csúcson. Azóta sok minden történt, formálódtak, váltották egymást az értékesítési csatornák, volt nagyobb válság is, de a már említett okok miatt folyamatosan csökkent a boltok száma. 2005 óta a boltok közel negyede tűnt el:¹⁷

„Boltos világ”	2005	2010	2015	2019	2019/2005
boltszám	166 738	151 911	141 133	128 046	- 38 692
ebből					
<i>élelmiszer</i>	48 622	43 517	42 271	38 510	- 10 112
<i>iparcikk</i>	106 835	97 337	88 800	79 875	- 26 960
<i>üzemanyag</i>	2 152	2 180	2 146	2 063	- 89
<i>jármű, alkatrész</i>	9 129	8 877	7 916	7 598	- 1 531
KSH, december 31., 2019: június 30.					

5. ábra: A boltok számának változása ágazati bontásban 2005 és 2019 között Magyarországon

Forrás: blokk.com; Központi Statisztikai Hivatal

A g7.hu gazdasági portál cikke¹⁸ szerint ráadásul csak egészen súlyos trükkökkel tudnak talpon maradni az életképtelen élelmiszerboltok:

„Méretes bukóra állnak a magyar beszerzési szövetségek (CBA, Coop, Reál) élelmiszerboltjai a sokkal hatékonyabb, külföldi tulajdonú vetélytársaikkal, elsősorban a diszkontokkal szemben. A magyar

¹⁷ A blokk.com cikke teljes terjedelmében elérhető: <http://blokk.com/2016-ban-is-ezrevel-doltek-be-a-kisboltok/>

¹⁸ A cikk internetes elérhetősége: <https://g7.hu/vallalat/20180517/csak-egesen-sulyos-trukkokkal-tudnak-talpon-maradni-az-életkeptelen-elelmiszerboltok/>

kézben lévő élelmiszerboltok jelentős része eddig is legfeljebb csak vegetált, a mostani helyzetben viszont egyre többen csúsznak át a veszteséges működésbe.

[...]

De akkor miért nem mennek csődbe tömegesen? Az utóbbi években egyedül a CBA-hoz tartozó egyik regionális kereskedő, a Palóc nagyker bedőlése mutatta meg látványosan a modell gyengeségeit, igazán látványos, tömeges csődről azonban nem lehetett hallani. A kisebb boltok ezrei továbbra is a túlélésért harcolnak.

Ehhez viszont nem megy teljesen tisztán, ezért rengeteg trükköt kell bevetniük. [...] A reménytelen helyzetbe került boltosok jobb híján a legalitást feszegető módszerekkel próbálnak a felszínen maradni (szürke foglalkoztatás, uzsora, hálózaton belüli lopás, akár áfacsalás), vagy állami támogatással próbálják konzerválni a versenyben elbukó üzleti modelljüket.

[...]

Egy közepes méretű, 300 négyzetméteres bolt üzemeltetéséhez 11-13 ember kell manapság, ennél lejjebb szerintem nem lehet menni. Úgy látom a kereslet alapján, hogy tudnék további üzletet is nyitni a környéken, pénzt is adna hozzá a bank, de egyszerűen nincs ember hozzá – mondta nekünk egy boltos.

A legnagyobb kihívás valóban a munkaerőhiány lett, főleg a jó dolgozókért nagy a verseny. Ez a kisebb láncokat és független üzletet nagyon nehéz helyzetbe hozza. A diszkontok a jobb termelékenységüknek köszönhetően magasabb béreket tudnak adni a dolgozóiknak, igaz, több munkát is várnak el cserébe. Megy a kiszorítás mindenütt, a nagy halak megeszik a kicsiket.

Előfordul azonban, hogy a korábbi nagyhalak idővel kishalakká válnak, erre a legjobb történetet egy budapesti üzlet sorsán mutatjuk be.

A 300 négyzetméteres, magyar lánchoz tartozó bolt durván 10 évvel ezelőtt nyílt meg a főváros egyik legjobb helyén, és mivel körülötte akkor csak sokkal kisebb üzletek voltak, ezekből hetet rövid idő alatt tönkre is tett. Jól ment a biznisz, még az sem okozott problémát, amikor két sarokra megnyílt egy nagyobb CBA Prima.

A felhők akkor kezdtek gyűlni, amikor a környékre rányitott az Aldi, majd nem sokkal később egy Spar, és még egy Interspar is. A vevők elmaradoztak, a bevétel megzuhant, az üzlet elkezdte termelni a

veszteséget, ezért a helyiség bérlője az önkormányzathoz fordult, bérleti díj csökkentést kért. Amikor az önkormányzatnak nem enyhült meg a szíve, az addig szépen menő bolt kénytelen volt bezárni. A vég pár hónappal azután következett be, hogy az egység működése veszteségbe fordult, ami jól mutatja, hogy a körülmények megváltozása milyen gyorsan ki tud nyírni egy korábbi életerős szereplőt.

Ez persze a forgalmas Budapesten történt, de mi a helyzet vidéken? Erre jó példát ad az az eset, amikor a Penny Market új boltot nyitott Albertirsán. Hamar kiderült, hogy nem csak a 12 ezer lakosú kisvárost fogja a bolt kiszolgálni, hanem a környező települések lakóit is, akik minden ellenkező várakozással szemben mobilak lettek: hajlandóak voltak elutazni vásárolni. A környező községekben így pár év alatt sok kis boltnak be kellett zárnia.

[...]

A tönk szélére taszított boltok tulajdonosai azonban az utolsó vérükig küzdenek. Ennek a legfontosabb egyéni oka az, hogy az innovációra képtelenek, és nem látnak maguk előtt perspektívát. Ha lehúzzák a rolót, legfeljebb elmehetnek egy gyárba dolgozni.

Az első reakció a veszteség eltüntetésére a szürke foglalkoztatás megjelenése, vagy arányának növelése. A nyolcórás dolgozókból hirtelen négyórások lesznek, esetleg hetente nem öt, hanem hat napot kezdenek dolgozni, a bérük egy részét pedig zsebből fizeti ki a tulaj.

Feltételezhető, hogy a KSH szektorra vonatkozó foglalkoztatási adatai nem is tükrözik teljesen a valóságot, vagyis jóval többen dolgoznak a kiskereskedelemben, mint azt a statisztika 387 ezer fős adata mutatja. Ha viszont az egy boltra jutó alkalmazotti létszám a valóságban nagyobb, akkor az egyébként is katasztrófális termelékenység mutató a való életben még rosszabb lehet.

A főleg a diszkontok által erőltetett fizetésemelési tempót a kis boltok legálisan képtelenek követni. A magyar láncoknál egy pénztáros vagy eladó ma már havi nettó 175 ezer forint alatt nem nagyon tartható meg, mert ez az a bérszint, amit a közeli gyárakban is el lehet érni napi 8 órás munkával. Ráadásul annak megvan az az előnye, hogy hétvégén nem kell bejárni dolgozni.

Ha viszont azzal számolunk, hogy egy 300 négyzetméteres bolthoz 12 alkalmazott kell, akkor a havi 175 ezres nettó bér a cégnek évente 46 millió forint bérköltséget okoz. Az általunk kigyűjtött, összesen

6700 (50 fő alatti) boltos vállalkozásból azonban csak körülbelül 2500 éri el ezt az árbevételi szintet, tehát 4200 ez alatt van. Az is érdekes, hogy a 12 fős bejelentett alkalmazotti létszámot is legfeljebb csak pár száz boltos vállalkozás lépi át, pedig ennél azért többnek kellene lennie, ha az üzletek méretét nézzük. Sőt, egy vállalkozáshoz több üzlet is tartozhat, ezért a szinten megugró cégeknél is tovább aprózódhat a bevétel.

Ha csak abból indulunk ki, hogy havi nettó 175 ezer forintot kell keresnie egy alkalmazottnak, akkor ehhez évi 3,83 millió forintos egy főre jutó éves árbevételt kellene elérni. Márpedig ahogy lefelé haladunk az árbevétel alapján összeállított listánkon, ez már elég hamar nem teljesül. És akkor még figyelembe sem vettük azt, hogy bérleti díjat, illetve rezsit kell fizetnie az üzletnek, és valamennyire muszáj lenne fejlesztenie, ha nem szeretné, hogy idővel a berendezései és eszközei végletesen elhasználódjanak.

A megoldást így valószínűleg abban kell keresni, hogy a dolgozó szempontjából nettó 175 ezer forint egy része nem jelenik meg a könyvelés kiadási oldalán. De van más is, ami hiányozhat a könyvekből.

[...]

A falvakban gyakori, hogy a boltos elkezd játszani a bankár szerepét, azaz hitelre kezd élelmiszert adni. A "majd behozod, ha megjött a fizetésed" megoldás némi kamattal megfejelve szintén elodázhathja a bolt bezárásának piaci szükségességét.

További taktika, amikor az üzlet tulajdonosa a saját beszerzési láncát kezdi meglopni, vagyis áthágja azt az arany szabályt, hogy csak a központon keresztül rendelhet árut. Ilyenkor például elkezd feketén átvenni bizonyos termékeket, például a szomszédban lévő pékségből véletlenül átesik naponta pár kiló kenyér, amivel a felek zsebből elszámolnak.

A magyar láncoknak nem erősségük, hogy kiszűrjék ezt, nincs is rá erőforrásuk. De azt sem szokták észrevenni, ha a boltos olyan márkátlan termékeket kezd tartani, amelyeket nem rendelhetett a központból. Vannak olyan üzletek, amelyeket teljesen kezd elborítani a no name termékek áradata, főleg a vegyi áruk vonalán, ezek ugyanis olcsóbban beszerezhetőek.

Az is előfordul, hogy az élelmes magyar boltos elfekvő külföldi árut tud olcsón megszerezni, elvileg ez is tiltott lenne (a lánc belső szabályai szerint). A csábítás ugyanakkor nagyon erős, hogy például a

külföldön el nem adott, ott beragadt mogyorókrémet a boltos megszerezze, és akciózzon vele, amivel általánosságban is több vásárlást generálhat.

Miért nem lép fel ez ellen a lánc központja? A boltosok szerint nem csak azért, mert nincs az ellenőrzésre kapacitása, hanem azért sem, mert nem áll érdekében a kisbolt tönkretétele.

Ennek megértéséhez érdemes visszatérnünk arra a tényre, ahogy első cikkünkben is bemutattuk, hogy a magyar lánc modellje szerint a fő tulajdonosok egy központi holdingból szerzik a jövedelmüket. Ennek nagysága szoros összefüggésben van a beszállítóktól kapott visszatérítések összegével. A lánc kis egységeinek megregulázása tehát egyáltalán nem lenne jó a központnak sem – főleg, ha a kisbolt bezár a szabályok érvényesítése miatt. A központ ugyanis annál erősebben tud tárgyalni a beszállítókkal, minél több üzletet képvisel és minél nagyobb összesített forgalmat tud kimutatni.

Nem mindegy, hogy a magyar lánc vezetői úgy mennek tárgyalni, hogy még mindig lefedik a teljes vidéket, vagy úgy, hogy tavalyhoz képest több száz boltjuk megszűnt, és kevesebb árura kell keretszerződést kötniük. A visszatérítések összege az ilyen tárgyalásokon dől el, ami nagyon sok pénzt jelent a központnak, ahonnan a zárt tulajdonosi kör ki tudja venni a saját jövedelmét. Vagyis még mindig jobb egy kicsit csaló, de elvegetáló bolt, mint a csődbe ment üzlet.

[...]

És végül megjelenhet a szürkegazdaság még sötétebb árnyalata is a rendszerben: beszélgető partnereink ugyanis meg vannak győződve arról, hogy a nagykereskedőknél előfordulhat az áfacsalás klasszikus, fiktív utaztatós esete is. Ilyenkor a nagykereskedő külföldről vesz árut, amely után nem fizet áfát, majd a könyveiben azt mutatja be, hogy a termékeket exportálta, azaz kivitte az országból és ott adta el. A valóságban az áru azonban a magyar boltokban landol, ahol bruttó áron adják el.

A boltosok erről nem feltétlenül tudnak, legfeljebb az áru olcsósága szúrhat szemet nekik, de egy üzlettulajdonos azt mondta nekünk, hogy “a nagykereskedők sem hülyék, annyira olcsón azért ők sem adják, hogy nagyon feltűnő legyen”.

Megnéztük, hogy a nagy magyar beszerzési láncok mennyi exportot mutattak ki az éves bevallásaikban, és azt találtuk, hogy egy bizonyos időszakban a korábbi nulláról viszonylag magasra ugrott az összeg, majd pár év múlva ismét nulla közelébe esett vissza. Nem egészen érthető, hogy ebben a pár évben miért és hova exportáltak élelmiszert, ha sem előtte, sem utána erre nem volt szükség.

[...]

Egyetlen olyan jelentős piaci folyamat van, amely a kis boltokat legálisan életben tartja: az egyre növekvő lakossági költés. A legutóbbi, márciusi adatok szerint az élelmiszert áruló üzletekben egy év alatt átlagosan 7 százalékkal emelkedett a forgalom. Sokaknak ez jelenti az utolsó szalmaszálát, és amíg kitart a trend, némileg ellensúlyozni tudja a kedvezőtlen folyamatokat.

A falusi bolt legyen kötelező, mint a falusi posta

Ebben az összességében eléggé nyomott üzleti környezetben nem látszik olyan átütő megoldás, amely a magyar beszerzési modell térvesztését hosszabb távon meg tudná állítani. Az elmúlt évek tapasztalata mégis azt mutatja, hogy nagyon erős lobbierdekek szólnak a tömeges bedőlések ellen, amelyek olykor szabályozói segítséget is kit tudnak harcolni maguknak.

A kormány nyíltan a magyar tulajdonú láncok erősödését kívánja, és többször is megmutatta, hogy hajlandó a játékszabályokat ennek érdekében átírni. Így lehetett ez a balul sikerült vasárnapi boltzár esetében is. A jövő egyik fontos kérdése tehát az lesz, próbálnak-e kitalálni még valamit az egyre szorultabb helyzetben.

Szinte bárkivel beszélünk a szektorban, mindenki célzott arra, hogy az alapvető élelmiszerekhez való hozzájutás lehetne egyfajta közszolgáltatás is. Az ötlet mellett hasonlóan lehet érvelni, mint például a veszteséget termelő kisközségi postahivatalok fenntartása mellett: a lakosságnak ugyanis bizonyosan van egy része, amely ennek hiányában nehezen jut hozzá a szolgáltatáshoz. És mi lenne fontosabb, mint a mindennapi kenyér?

Az albertirsai Penny példája viszont pont azt mutatta meg, hogy a környező falvak lakói igenis hajlandóak elmenni a közeli kisvárosba az élelmiszerért, a falusi bolt védelmének lehetősége mégis benne van a levegőben.

Az ötlet valószínűleg az uniós szabályokat masszívan megszegné, mert a postával szemben a kiskereskedelem nem lehet úgynevezett egyetemes szolgáltatás, de ennél sokkal nagyobb baj is akad vele: pont a szektor legkevésbé hatékony, legrosszabb mutatókkal rendelkező részébe öntené bele az állami támogatásokat. Egy veszteséges falusi bolt mesterséges fenntartásához ugyanis valamilyen formában támogatásra lenne szükség, amely lehetne a bérleti díj elengedése vagy az alkalmazotti terhek, esetleg adók csökkentése, de végső soron mindenképpen a lakosságra kellene szétteríteni a költségek egy részét.

A szakemberek, akikkel beszéltünk, legfeljebb azt tartanák védhető megoldásnak, ha egy-egy helyi közösség dönthetne úgy, hogy a lakosoknak akár támogatással is fenn akarja tartani a boltját. Ebben az esetben azonban a helyi közösségnek kellene állnia a számlát. A központi támogatás ezen a versenypiacon bizonyosan káros lenne, a gyakorlatban olyan járadékszedésnek minősülne, amely konzerválja a legkevésbé termelékeny üzleteket és semmilyen innovációra nem készíti azok tulajdonosait.

Hány bolt kell egyáltalán?

Hogy Magyarországon túl sok élelmiszerbolt van-e jelenleg, azt nem lehet statisztikai alapon eldönteni, mert nehéz európai összehasonlítási alapot találni. Északon jóval kevesebb az üzletek népességre vetített száma, ott a nagy városzéli bevásárlóközpontok uralják a képet, ahova a vevők kiatúznak, és nagyobb mennyiségben vásárolnak. Ezzel szemben egy olasz kisváros ma is tele van sarki boltokkal, ahova a környék lakói lesétálnak, és kis mennyiségekben, többször veszik meg az élelmiszereket.

Nehéz lenne megmondani, hogy a magyar vásárlási szokásokhoz melyik illik jobban, ha azonban a kisebb boltok termelékenységi adatait nézzük, akkor gyanítható, hogy a piac felszalámizta magát: túl sok kis boltos akar megélni egymás mellett, és így sokaknak nem jut elég bevétel.

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2017 júniusának végén összesen durván 40 ezer olyan bolt volt az országban, amelyben élelmiszert árultak. Négy évvel korábban még 45 ezer üzlet volt, azaz körülbelül 5 ezer megszűnt.”¹⁹

3) Kapcsolódás a Felhívás 3.4.1.1. ba) pontjában megjelölt tématerületekhez

A támogatási kérelemhez kapcsolódó szakmai fejlesztési terv, valamint a részét képező pilot program leírása a Pályázati felhívás 3.4.1.1. ba) pontjában megjelölt témák közül **a kiskereskedelmi boltok társadalmi felelőssége és munkaerőpiaci potenciálja az alacsony lakosságszámú településeken** megnevezésű témára kíván összpontosítani az alább részletezett módon.

¹⁹ A személetes ábrákkal kiegészített cikk teljes terjedelmében elolvasható: <https://g7.hu/vallalat/20180517/csak-egesz-sulyos-trukkokkal-tudnak-talpon-maradni-az-eletkeptelen-elelmiszerboltok/>

B. Célkitűzés

A szakmai fejlesztési terv által célul kitűzött tényezők számos ponton kapcsolódnak mind a nemzeti, mind pedig a közösségi szintű akciótervekhez, fejlesztési programokhoz. A konkrét pályázati projekt, illetve a kapcsolódó támogatási kérelem megkísérel válaszokat találni olyan kérdésekre, mint például:

- miként oldható meg a kistelepüléseken működő boltok hosszú távú működése?
- milyen problémákkal kell megküzdenie a kisboltok üzletvezetőinek, tulajdonosainak munkaügyi, kereskedelmi, illetve társadalmi szempontból?
- az elnéptelenedő aprófalvak egyre kisebb keresletet jelentenek az ilyen típusú boltoknak – milyen technikákkal, módszerekkel lehet gazdaságosabbá tenni a bolt működését?

Az ilyen irányból is vizsgálni kívánt problémahalmaz, illetve az e köré épülő projekt számos érintkezési ponttal rendelkezik kiemelt támogatáspolitikai dokumentumokhoz kapcsolódóan. Ilyenek például:

1) Hazai kapcsolódási pontok

A pályázó konzorcium által megálmodott program több hazai célkitűzéshez is illeszkedik: támogatja a vidéki élet minőségének növelését, ezáltal a **Magyar Falu Program** céljaival vág egybe szorosan.

Ezen túl a **falusi CSOK** vidéki lakosságmegetartó célkitűzéseit is élénken támogatja, hiszen a helyben komoly relevanciával bíró kisboltok, illetve ezek megmaradása, szolgáltatási köre nagymértékben befolyásolja egy-egy kistelepülés hosszútávú fejlődési ívét.

A támogatási kérelem kapcsán előkészített program megoldást kíván adni továbbá arra is: miként maradhatnak talpon a hazai tulajdonban működő kkv-k (vidéki kisboltok), azok miként tudják működésüket folytatni a folyamatosan fogyó potenciális vásárlói kör ellenére – megőrizve ezzel a vállalkozás által biztosított munkahelyeket.

A szakmai fejlesztési terv által leírt program illeszkedik továbbá a *Kormány 1201/2015. (IV. 9.) Korm. határozatához (A vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos prioritásokról és Cselekvési Tervről)* – célkitűzéseiben egy irányba mutat azzal: „A Kormány egyetért azzal, hogy elő kell mozdítani a vállalatok pozitív hozzájárulását a gazdasági, környezeti és társadalmi fejlődéshez. A Kormány

partneri viszonyra törekszik mindazokkal a vállalkozásokkal, amelyek e célokért – a jogszabályi előírások betartásán túl – saját eszközeikkel is tenni akarnak.”²⁰

2) Nemzetközi szintű kapcsolódási pontok

A projekt kapcsolódni kíván az Európai Bizottság által elfogadott **Európa 2020 stratégiához**, amelynek keretében a Bizottság elkötelezte magát a vállalati társadalmi felelősségvállalás elősegítését szolgáló uniós stratégia megújítása mellett. Ennek kapcsán el is készítette vonatkozó stratégiáját²¹, amelynek 3.1., 3.2., illetve 3.3. fejezete jelen projekt szempontjából is viszonyítási pont. A stratégia e részében definiálásra kerül a vállalati társadalmi felelősségvállalás, iránymutatások kerülnek bemutatásra:

„[...] A Bizottság az alábbi új meghatározást javasolja a vállalati társadalmi felelősségvállalásra: „a vállalkozásoknak a társadalomra gyakorolt hatásuk iránti felelőssége”. E kötelezettségvállalás teljesítésének előfeltétele az alkalmazandó jogszabályok betartása, illetve a szociális partnerek között létrejött kollektív megállapodások tiszteletben tartása. Ahhoz, hogy a vállalkozások teljes mértékben eleget tudjanak tenni társadalmi felelősségvállalásuknak, az érintett területeket képviselő érdekelt felek szoros bevonása mellett ki kell alakítaniuk a társadalmi, környezeti, etikai, emberi jogi és fogyasztói kérdések üzleti tevékenységükbe és alapstratégiájukba való beépítését szolgáló folyamatot a következő céllal:

- a tulajdonosaik/résztvényeseik és a többi érdekelt fél, valamint tágabb értelemben véve a társadalom számára a lehető legtöbb közös érték előállítása,
- a tevékenységük révén felmerülő lehetséges negatív hatások felismerése, megelőzése és enyhítése.

A folyamat összetettsége az olyan tényezőktől függ majd, mint a vállalkozás mérete és tevékenységének természete. A legtöbb kis- és középvállalkozás, köztük is főként a mikrovállalkozások számára a vállalati társadalmi felelősségvállalás valószínűleg informális és ösztönös marad.

²⁰ A kormányhatározat teljes szövege elérhető a Magyar Közlöny internetes felületén keresztül. Link:

<http://magyarkozlony.hu/hivataloslapok/27777c005d7129958f8c2fa1cbf55481d54e8b26/dokumentumok/4e9e9ff59904e60a47458b9cf85d7362cc1473dc/letoltes>

²¹ A dokumentum magyar nyelven is elérhető verziója letölthető a következő linken: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52011DC0681>

A lehető legtöbb közös érték létrehozása érdekében a vállalkozásokat arra ösztönzik, hogy a vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatban hosszú távú stratégiai megközelítést alkalmazzanak és tárják fel a társadalmi jóléthez, a jobb minőségű és termelékenyebb munkahelyek létrehozásához vezető innovatív termékek, szolgáltatások és üzleti modellek kialakításának lehetőségeit.

Az általuk esetlegesen gyakorolt negatív hatások beazonosítása, megelőzése és enyhítése érdekében arra ösztönzik a nagyvállalkozásokat, illetve azokat a vállalkozásokat, amelyek tevékenysége ilyen kockázatokat rejt magában, hogy többek között szállítói láncukon keresztül végezzenek kockázatalapú átvilágítást.

Egyes vállalkozási formák, mint a szövetkezetek, kölcsönös önszegélyező társaságok, családi vállalkozások, a felelős üzletvitel kialakítására különösen alkalmas tulajdonviszonyokkal és irányítási struktúrákkal rendelkeznek.

3.2. Nemzetközileg elismert elvek és iránymutatások

A vállalati társadalmi felelősségvállalás hivatalos megközelítése iránt érdeklődő vállalatok, főként a nagyvállalatok számára mérvadó útmutatást adnak a nemzetközileg elismert elvek és iránymutatások, ilyenek például a multinacionális vállalatokra vonatkozó nemrégiben aktualizált OECD-iránymutatások, a ENSZ „Globális Megállapodásában” szereplő tíz elv, a vállalatok társadalmi felelősségvállalásával kapcsolatos iránymutatásokat tartalmazó ISO 26000 szabvány, a multinacionális vállalatokról és a szociális politikára vonatkozó elvekről szóló háromoldalú ILO-nyilatkozat, valamint az üzleti és emberi jogokra vonatkozó irányadó ENSZ-alapelvek. Ezek a legfontosabb nemzetközileg elismert elvek és iránymutatások folyamatosan fejlődő és nemrégiben megerősített globális keretet biztosítanak a vállalati társadalmi felelősségvállaláshoz. A vállalati társadalmi felelősségvállalás elősegítését célzó európai politikát teljesen össze kell hangolni ezzel a kerettel.

3.3. A többdimenziós jellegű vállalati társadalmi felelősségvállalás

A fenti elvek és iránymutatások értelmében a vállalati társadalmi felelősségvállalás az alábbi területekre mindenképpen vonatkozik: emberi jogok, munkaügyi és foglalkoztatási kérdések (például képzés, sokszínűség, nemek közötti egyenlőség, a munkavállalók egészsége és jóléte), környezetvédelmi kérdések (például biológiai sokféleség, éghajlatváltozás, erőforrás-hatékonyság, életciklus-értékelés és szennyezés-megelőzés), valamint a vesztegetés és a korrupció elleni küzdelem. A közösség bevonása és fejlesztése, a fogatékos személyek beilleszkedése a társadalomba, a

fogyasztók érdekei és ezen belül is a magánélethez való joguk is a vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos tematika részét képezi. Az szállítói láncon keresztül történő társadalmi és környezeti felelősségvállalás támogatása, valamint a nem pénzügyi információk közzététele elismerten fontos, több területet érintő kérdéskörnek számít. A Bizottság közleményt fogadott el az önkéntesség szerepéről az EU szakpolitikáiban, amelyben a munkavállalói önkéntességet a vállalati társadalmi felelősségvállalás megnyilvánulásának tekinti²².

Továbbá a Bizottság az államközi kapcsolatokban a jó adóügyi kormányzás három elvének, az átláthatóságnak, az információcserének és a tisztességes adóversenynek az alkalmazását ösztönzi. A vállalkozásokat is arra bátorítja, hogy lehetőség szerint törekedjenek e három elv megvalósítására.”- írja **A vállalati társadalmi felelősségvállalásra vonatkozó megújult uniós stratégia (2011-2014)**.

A tervezett pályázati projekt szakmai íve kapcsolódni kíván továbbá a **Helyzetjelentés: Vállalati társadalmi felelősségvállalás – nemzeti politikák az Európai Unióban, 2014** című dokumentumhoz²³ is. Az Európai Bizottság ugyanis aktualizálta azt a dokumentumot, amelyben áttekinti a vállalati társadalmi felelősségvállalásra vonatkozó tagállami szakpolitikákat és tevékenységeket. A dokumentum tematikus felépítésű: közös, uniós szintű prioritások mentén vázolja fel a tagállamok CSR tevékenységét. A tervezett projekt illeszkedni kíván a dokumentum 7. fejezetéhez – például 7.6. pontban leírt társadalmi vállalkozások ideájához (7.6. *Social entrepreneurship*)²⁴.

A szakmai fejlesztési terv által bemutatni kívánt program figyelembe veszi **Az Európai Bizottság stratégiája társadalmi felelősségvállalásról** című dokumentum 2. fejezetében írtakat.²⁵ 2011-ben ugyanis az Európai Bizottság a vállalati társadalmi felelősségvállalásról szóló, 2011-2014-es időszakra vonatkozó megújított uniós stratégiáról szóló közleményében meghatározta a vállalati társadalmi felelősségvállalással (CSR) kapcsolatos politikáját. Az időszak végén a tapasztalatok alapján meghatározta stratégiáját – így született e dokumentum. A dokumentum 5. oldalán a 2. pontban megfogalmazott beavatkozási területek közül a társadalmi felelősségvállalás láthatóbbá tétele, a

²² „Közlemény az önkéntesség szerepéről az EU szakpolitikáiban: határokon átnyúló tevékenységek elismerése és ösztönzése az EU-ban” COM(2011)568.

²³ Az angol nyelvű szakanyag internetes elérhetősége: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12899&langId=en>

²⁴ Ld. a dokumentum 31. oldalát. Elérhetősége: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12899&langId=en>

²⁵ A dokumentum letölthető:

<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/8021/attachments/1/translations/en/renditions/native>

vállalkozások CSR tevékenységének nemzeti szinten történő megerősítése mind-mind gondolati alapját képezi a támogatási kérelemben bemutatott programnak.

Mindent egybevetve: a konzorciumi partnerek által megvalósítani kívánt program mind a nemzeti, mind pedig a közösségi szintű stratégiákhoz, beavatkozási területekhez adekvát módon illeszkedik, azok megvalósulását a maga szintjén tudja támogatni.

C. Munkaterv

A megvalósítani kívánt program szakmai íve a szükségletfelméréssel indul. Ennek nyomán feltárásra kerül, hogy a Kormány jelentős erőfeszítéseket tesz az elnéptelenedő, ún. aprófalvakra jellemző elvándorlás megállítására, a települések fogyatkozó lélekszámának növelésére. Ezen települések lakosságszám-megtartásának egyik kulcs tényezője, hogy működjön helyben bolt. A boltok viszont az elnéptelenedés hatása miatt egyre nehezebb helyzetben vannak a vásárlóerő csökkenése nyomán. A jelenlegi helyzetet kívánja jól körüljárni a program: milyen elképzelésekkel, elvárásokkal bírnak a bolti kiskereskedelem terén működő, bevont vállalkozások a kistelepüléseken való működés számos dimenzióját (foglalkoztatói szerep, jövedelmezőség, társadalmi szerepvállalás, szolgáltatási kör stb.) illetően.

1) Szükségletfelmérés

Kapcsolódó eszközök:

1. Szükségletfelmérés, amely a témaválasztás létjogosultságát támasztja alá;
2. 50 mélyinterjú készítése a konzorciumi partnerek (KISOSZ, illetve COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetsége) által elért vállalkozásokkal a pontos helyzet megismerését célzandó;
3. A mélyinterjúk feldolgozását, kiértékelését követően egy elemző tanulmány készítése, amely megoldási javaslatokat is megfogalmaz a projekt kapcsán.

A fenti tevékenységek nyomán aktuális, tiszta képpel rendelkezhetnek a projektet megvalósító szervezetek a problémahalmazról, illetve annak felszámolási irányairól. Az előzetesen felmért helyzetre adott válaszként pedig olyan támogató szolgáltatásokat nyújtanak majd a konzorciumi partnerek a célcsoporttagok részére, amelyek segítségével érdemi hatások is elérhetők.

2) Támogató szolgáltatások

Kapcsolódó eszközök:

4. Hirdetések útján kíván minél szélesebb réteghez eljutni annak érdekében, hogy az érdeklődők tájékozódhassanak a téma aktuális helyzetéről (pl. a projekt honlapjára látogatva elolvashassák a kutatásról szóló jelentést stb.);
5. Projekt honlap üzemeltetése a széleskörű információnyújtás céljából;
6. Megyénként 1-1 tájékoztató rendezvény szervezése, ahol bemutatásra kerülnek a kutatási eredmények és jelenlegi helyzet feltárása, továbbá a megoldási javaslatok, válaszok, intézkedések (eseményenként legalább 50 fő részvételével).
7. 6 hónapon keresztül nyújtandó személyes tanácsadási lehetőség (cél: az elemző tanulmányban megfogalmazott megoldási javaslatok személyre szabása);
8. Boltvezetők képzése a tanulmányban megállapított, hiányzó kompetenciák tárgyában (60 fő részére, fejenként 60 órában) – ennek célja: a megfelelő kompetenciák fejlesztése a többfunkciós kisboltok üzemeltetését illetően.

D. Időterv, ütemezés

A konzorciumot alkotó szervezetek elképzelései szerint a projekt megvalósításának tervezett kezdete: 2021. március 1. A projekt megvalósítási fázisának tervezett hossza: 12 hónap, így a projekt megvalósítási időszakának tervezett zárása: 2022. február 28.

1) *A projekt megvalósításának első negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q1):*

- szükségletfelmérés a témaválasztás létjogosultságát alátámasztandó;
- mélyinterjúk szakmai előkészítése, interjúk szervezése, az első interjúk elkészítése;
- a program hirdetése, médiakampány beindítása;
- a szakmai tartalommal kapcsolatos tájékoztatás megkezdése;
- projekt honlapjának elkészítése, tartalommal való feltöltése;
- képzés szervezése a pályázó szervezet tisztségviselőinek, munkavállalóinak.

2) *A projekt megvalósításának második negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q2):*

- mélyinterjúk készítése;
- mélyinterjúk kielemezése, releváns megállapítások összegyűjtése;
- mélyinterjúkhoz kapcsolódó szakanyag előállítása (elemző tanulmány megoldási javaslatokkal);
- a program hirdetése, médiakampány;
- szakmai tartalommal kapcsolatos tájékoztatás;
- a projekt honlapjának frissítése.

3) *A projekt megvalósításának harmadik negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q3):*

- megyénként 1-1 tájékoztató rendezvény szervezése, ahol személyes kapcsolatfelvételre is mód nyílik a tájékoztató funkció mellett;
- 6 hónapon keresztül nyújtandó személyes tanácsadás a vezetői generációváltás menedzseléséhez kapcsolódóan (fókuszban az elemző tanulmányban megfogalmazott megoldási javaslatokkal);
- a célcsoport képzése a tanulmányban megállapított, hiányzó kompetenciák tárgyában (60 fő részére, fejenként 60 órában);
- a program hirdetése, médiakampány;
- szakmai tartalommal kapcsolatos tájékoztatás;
- a projekt honlapjának frissítése.

4) *A projekt megvalósításának negyedik negyedében megvalósítandó, szakmai fejlesztési tervet érintő feladatok (Q4):*

- megyénként 1-1 tájékoztató rendezvény szervezése, ahol személyes kapcsolatfelvételre is mód nyílik a tájékoztató funkció mellett;
- 6 hónapon keresztül nyújtandó személyes tanácsadás a vezetői generációváltás menedzseléséhez kapcsolódóan (fókuszban az elemző tanulmányban megfogalmazott megoldási javaslatokkal);

- a célcsoport képzése a tanulmányban megállapított, hiányzó kompetenciák tárgyában (60 fő részére, fejenként 60 órában);
- a program részeredményeinek és eredményeinek hirdetése, médiakampány;
- szakmai tartalommal kapcsolatos tájékoztatás;
- a projekt honlapjának frissítése;
- a projekt zárásának szakmai szempontú előkészítése.

E. Várt eredmények, hasznosítás

A fejlesztési terv megvalósítása nyomán várhatóan nő az ágazati szintű tájékozottság arra vonatkozóan, hogy milyen lehetőségei vannak vidéki, alacsony lélekszámú településeken működő boltoknak arra, hogy:

- hosszabb távon fennmaradjanak;
- ennek érdekében milyen egyéb szerepet kell betölteniük (pl. „mindenes boltok” koncepciója: csomagátvétel, postamesterség stb.);
- ahhoz, hogy az egyes funkciókkal bővíteni tudjon egy-egy bolt, milyen számításokat, milyen szervezeti változásokat kell elvégeznie.

A megvalósítás szakaszában bevonásra kerül (véleményét szakértők részletesen fel is dolgozzák) 50, a konzorciumi partnerek által elért vállalkozás. Megyéenként (Bács-Kiskun, Csongrád, Békés) 1-1 információs rendezvényre kerül sor eseményenként legalább 50 fő részvételével. Az elemzési fázis után 6 hónapon keresztül személyes tanácsadásra nyílik lehetősége az érintetteknek. A célcsoport képzése a tanulmányban megállapított, hiányzó kompetenciák tárgyában (60 fő, 60 óra keretig).

A projekt megvalósítása nyomán a pályázó konzorcium jelentős tapasztalattal fog rendelkezni egy olyan téma kapcsán, amely nem csak a bolti kiskereskedelem terén bír relevanciával, hanem nemzetgazdasági szintű kihívást jelent. Az ágazatspecifikus tapasztalatokat felhasználva más ágazatokban is képesek lesznek a pályázók hasonló céllal bíró programok megvalósítására. Illetve érdemi tapasztalatokkal bíró partnerei lehetnek a Kormánzatnak minden olyan kezdeményezésben, amely a vidéki Magyarország megőrzését, a magyar falvak elnéptelenedésének megállítását tűzi ki célul.

III. Kísérleti (pilot) projekt

F. Célkitűzés

A kísérleti (pilot) projekt azzal a céllal bír, hogy a program fundamentumát képező kutatás nyomán olyan tevékenységeket valósítson meg, amelyek érdemben segítik a projekt célcsoportját adó vállalkozások közül a közvetlenül bevont kkv-ket.

A konzorciumi együttműködést alkotó szervezetek (a konzorciumot vezető Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviseleti Szövetsége – KISOSZ, illetve konzorciumi partnere, a COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetsége) célkitűzései három fő eszközre alapozzák a pilot program sikerét:

1. A **tájékoztató anyagok, információs füzetek** kézzel fogható, az érdeklődők által magukkal vihető tájékoztató pontot jelentenek a legfontosabb kérdéskörök kapcsán. A konzorciumot alkotó szervezetek elérhetőségei mellett megtalálható benne számos olyan alapinformáció is ezekben az anyagokban, amelyek nagymértékben segítik majd a boltvezetők munkáját. Ezt kiegészítendő pedig a tájékoztató anyagok, információs füzetek megalapozhatják egy, a későbbiekben szélesebb körnek szóló tájékoztató kampány irányát is.
2. A személyes kapcsolaton alapuló **szaktanácsadás** kiemelt fontossággal bír a konzorciumot alkotó szervezetek számára: a tapasztalt szakértőkkel, tanácsadókkal felálló szervezetrendszer képes felmérni a legrelevánsabb problémákat a kistelepüléseken működő boltoknál (hazai kkv-knál), és konkrét javaslatok megfogalmazása, azokhoz prioritások, határidők rendelése is érdemi outputként állhat elő a projekt implementációs fázisában. A tanácsadás közvetlenül támogatja a pilot program célcsoportját adó vállalkozásokat, így az egyik leghatékonyabb segítségnyújtása formává válhat a program végére.
3. A pilot program során megvalósítandó **képzések** nagy segítséget jelenthetnek a boltvezetőknek – egyfelől felkészíthetik őket olyan új helyzetekre, amikor egy már több funkciót ellátó kereskedelmi egységért kell felelniük – adott esetben megnövekedett munkavállalói létszámmal, ismeretlen(nek tűnő) feladatkörökkel. A képzések célja tehát a szükséges és még hiányzó kompetenciák fejlesztése. Ehhez egy előzetes felmérésre van szükség a kistelepüléseken működő konkrét bolt jelenlegi helyzetéről, az településen ható elvándorlási folyamatok intenzitásáról, azok fő mozgatórugóiról. Ezeken túl azokról a potenciális új funkciókról, amelyek akár a túlélést is jelenthetik a kisboltoknak, és így egyben a megmaradás zálogai egy kiemelten fontos kistelepülési szolgáltatás esetében. A kijelölt

irányoknak megfelelően ajánlhatóak azok a konkrét cégre szabott képzések, amelyek a leginkább szolgálják a szükséges kompetenciák fejlesztését.

G. Célcsoport

A pilot program célcsoportja jól körülhatárolható: 50, a KISOSZ és a COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetsége által képviselt vállalkozás, amelyek (bolt)vezetőjével együttműködési megállapodás kerül majd megkötésre. E vállalkozások legfőbb jellemzői: olyan településeken működnek, ahol a lélekszám 500 fő alatti, és jellemzően elvándorlási folyamatok hatnak a népességét illetően. A vállalkozások a kiskereskedelem területén működnek, jellemzően alacsonyabb (10 fő alatti) foglalkoztatotti létszámmal. A vállalkozások e részhalmaza azért kiemelten fontos, mert vezetőikkel készülnek majd a jelenlegi helyzet pontos feltárását célzó mélyinterjúk (50 db).

H. Munkaterv, alkalmazott módszertan

A projekt módszertana arra az egyszerű logikára, metodológiai hármásra épül, mely szerint a pontos helyzetet mindenek előtt *felmérni* szükséges. Csak és kizárólag ezek után készülhetnek *megoldási javaslatok*, kezdődhet meg a munka a javaslatok kidolgozását illetően. E két lépés után, az alkalmazott módszertan harmadik pilléréként pedig a korábban precízen kimunkált *megvalósítás* kerül előtérbe. A FELMÉRÉS–MEGOLDÁSI JAVASLATOK KIDOLGOZÁSA–MEGVALÓSÍTÁS hármasa adja tehát a pilot programban is alkalmazott módszertan gerincét. Ehhez a következő tevékenységek köthetők:

1. **FELMÉRÉSI FÁZIS:** A felmérési fázisban a KISOSZ és COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetsége által képviselt 50 vállalkozás kerül bevonásra. A vállalkozásokat szakértők keresik fel, a mélyinterjú időpontját egyeztetik, jobban megismerkednek a vállalkozás jelenlegi helyzetével. Mindezek után a vezetőkkel mélyinterjúk készülnek, amelynek nyomán széleskörű információhalmaz áll majd rendelkezésre a generációváltás megítéléséről, annak aktuális állapotáról a célcsoportba tartozó vállalkozások vonatkozásában.
2. **MEGOLDÁSI JAVASLATOK KIDOLGOZÁSA:** a mélyinterjúk elkészítése, a kvalitatív módszertannal megvalósított kutatás tapasztalatai nyomán meghatározásra kerülnek azok a kompetenciák, amelyek a sikeres generációváltáshoz szükségesek. E kompetenciák rögzítése több szempontból is kiemelkedően fontos: *egyfelől* ennek megfelelően kerül összeállításra az

a képzési kínálat, amelyből választva a leginkább cégre szabott képzési programok ajánlhatóak a pilot programban résztvevő vállalkozásoknak. *Másfelől* ha képzéssel nem orvosolható a helyzet, akkor a humánerőforrás-gazdálkodás területén hívhatják segítségül az érintett vállalkozások az ily módon megszerzett tudást – adott esetben olyan személyeket vehetnek fel, akik a kompetenciadeficitet képesek házon belül orvosolni, személyükben hordozzák a hiányzó kompetenciákat, ezzel is segítve az átalakulás folyamatát. Mindezeket túl meghatározásra kerülnek:

- a. azok a fejlesztendő területek, amelyekhez tanácsadói segítség jár majd a projekt későbbi fázisában, illetve
- b. azok az információhiányos területek, amelyeket tájékoztató anyagokkal támogatni szükséges.

3. MEGVALÓSÍTÁS:

- a. A hiányzó kompetenciákat *képzés* keretében fejlesztik a projektgazdák. A konzorciumot alkotó szervezetek 3600 órás időkeretet terveztek be a programba a szükséges fejlesztési irányoknak megfelelő képzésekkel. Ezek pontos listája a mélyinterjúk kiértékelése nyomán áll össze a projekt megvalósítási időszakának második negyedében.
- b. A *tanácsadás* keretében a generációváltás folyamatát támogatják felkészült szakemberek (pl. üzleti stratégia döntések, kontrolling rendszer bevezetése/fejlesztése, minőségirányítási rendszer bevezetése és protokollok kidolgozása, alkalmazása stb.). Ebben a dimenzióban fontos, hogy a szervezeti folyamatokat ott, ahol nem voltak, kialakítsák, ahol pedig túlságosan is személyfüggők voltak, ott pedig sztenderdizálják. Kiemelten fontos ugyanis azoknak a struktúráknak a megteremtése, amelyek egyrészt versenyképesebbé teszik az érintett vállalkozásokat, másfelől működésük bővítéséhez is jelentős mértékben járul hozzá a saját pozíció helyes megítélése.
- c. Információs anyagok segítik a megvalósítás fázisában a projekt disszeminációját – ezek a legégetőbb kérdésekre kívánnak választ adni. A kiadványok a későbbiekben megalapozhatnak a szélesebb körnek szóló kiadványokat is. Pontos tematikájuk a mélyinterjúk kiértékelését követően állapítható meg, de a konzorciumot alkotó szervezetek jogi, adózási, pénzügyi tervezéshez kötődő kérdések kapcsán érzik szükségét az információs kiadványoknak.

I. Időterv, ütemezés

A pilot programot a konzorciumot alkotó szervezetek (a konzorciumvezető Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviselői Szövetsége – KISOSZ, illetve a COOP Bács-Kiskun Megyei Szövetsége) a projekt második felére tervezték. Ezek alapján a pilot program a projekt harmadik negyedében (Q3): 2021.09.01-2021.11.30. és negyedik negyedében (Q4): 2021.12.01-2022.02.28. zajlik majd tervezetten.

Az egyes projekttevékenységek időbeli ütemezése a következők szerint alakul:

1) *A projekt megvalósítási időszakának harmadik negyedére (Q3) tervezett, a pilot program szempontjából releváns tevékenységek:*

- tájékoztató rendezvények szervezése (3 rendezvény a 3 megyeszékhelyen, eseményenként legalább 50 fő résztvevővel, cateringgel, terembérlettel, előadókkal);
- 6 hónapon keresztül nyújtandó személyes tanácsadás beindítása a kistelepüléseken működő boltok társadalmi felelősségvállalásával kapcsolódóan (fókuszban az elemző tanulmányban megfogalmazott megoldási javaslatokkal);
- megindul a hiányzó kompetenciák képzése (60 fő részére, fejenként 60 órában);

2) *A projekt megvalósítási időszakának negyedik negyedére (Q4) tervezett, a pilot program szempontjából releváns tevékenységek:*

- tájékoztató rendezvények szervezése (3 rendezvény a 3 megyeszékhelyen, , eseményenként legalább 50 fő résztvevővel, cateringgel, terembérlettel, előadókkal);
- 6 hónapon keresztül nyújtandó személyes tanácsadás és a tanácsadási fázis zárása;
- a hiányzó kompetenciák képzése (60 fő részére, fejenként 60 órában).

J. Várt eredmények, hasznosítás

Amennyiben a pályázó konzorcium lehetőséget kap a projekt megvalósítására a támogatási kérelem pozitív elbírálását követően, a projekt eredményeként a kistelepüléseken működő boltok vezetői számára komolyabb kompetencia-apparátus áll majd rendelkezésére. Ez pedig pozitívan hathat arra,

hogy új funkciókkal, új üzleti és társadalmi szempontból is hasznos funkciókkal bővítsék az általuk vezetett kereskedelmi egységet.

A pályázó konzorciumi partnerek számos EU-s program megvalósításában vettek már részt, és elkötelezettek a vidéki Magyarország fejlesztése iránt is. A kistelepülések elnéptelenedésének megállítása nemcsak az üzleti racionalitás miatt fontos a szereplőknek (vö. kereslet folyamatos „elhalása”), hanem azért is, hogy az ezeken a településeken élő állampolgárok legalább hasonló körű szolgáltatáscsokorból választhassanak, mint a nagyobb településeken élő honfitársaik. A KISOSZ, mint országos szakmai munkaadói és vállalkozói érdekképviselő pedig azért is dolgozik, hogy sikeresen talpon maradjanak a sokszor családi jellegű, többgenerációs tradicionális kisvállalkozások, amelyek helyben fontos szereplők. Éppen ezért valamennyi KISOSZ irodában az odaforduló vállalkozni vágyók, vagy már működő vállalkozások a következő szakmai segítséget vehetik igénybe:

- Vállalkozás alapításához szükséges tanácsadás, egyeztetés üzleti ötletekről és üzleti tervekről, valamint a tevékenységhez szükséges jogszabályi háttérrel.
- Már működő vállalkozások esetében a vállalkozás átalakítására, személyi változásokra, tevékenységi körök változására vagy átalakítására, telephelyek létesítésére vonatkozó szakmai tanácsadás.
- A vállalkozások működéséhez szükséges pénzügyi feltételekhez tanácsadás, uniós és hazai forrású pályázati segítség, hitelközvetítési szolgáltatás és egyéb pénzügyi feltételek, garanciák és fedezetek igénybevételéhez szakmai segítség.
- A vállalkozások számára munkajogi tanácsadás, foglalkoztatás-bővítés vagy munkaviszony megszüntetés elősegítése, minta dokumentációkkal és jogvitákhoz kapcsolódó tanácsadással.
- Egyes megyékben könyvelői és könyvvizsgálói segítség a vállalkozások részére.
- A vállalkozások működéséhez szükséges jogszabályváltozások ismertetése, ehhez elektronikus értesítések, regisztrációt követően, tematikus szakmai fórumok és rendezvények tartása.
- A vállalkozáshoz vagy a vállalkozásokban történő munkavégzéshez szakmai képesítések megszerzésére vonatkozó oktatási tevékenység, a vállalkozók részére szakmai továbbképzés, új kötelező előírások vagy ismeretek átadása.

- Egyes megyei szervezetek esetében helyi önkormányzati egyeztetések a helyi vásárokról, piacokról, kitelepülés során történő értékesítésről, ünnepi vásár- és rendezvényszervezés, helyi marketing és üzleti kapcsolatok elősegítése.²⁶

²⁶ Ld. még: <https://www.vallalkoznierzemes.hu/kisosz/>

Lektor neve, továbbá igazságügyi szakértői, kamarai tagság, illetve munkavédelmi hatóság által kiadott munkabiztonsági szakértői engedélyek jegyzék megjelölése (kitöltése valamennyi pályázó számára szükséges):

Lektori vélemény:

Kelt:

.....

támogatást igénylő

aláírása

.....

lektor

aláírása